ĢENERĀLADVOKĀTA ANTONIO TICANO [*ANTONIO TIZZANO*] SECINĀJUMI,

sniegti 2006. gada 27. aprīlī [1]

1. Ar 2005. gada 15. februāra lēmumu *Audiencia Provincial de Madrid* [Madrides rajona tiesa] (turpmāk tekstā — "*Audiencia Provincial*") vērsās Tiesā ar lūgumu atbilstoši EKL 234. pantam sniegt prejudiciālu nolēmumu par Padomes 1993. gada 5. aprīļa Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos [2] interpretāciju.

2. *Audiencia Provincial* vēlas noskaidrot, vai ar Direktīvu 93/13 ieviestā patērētāju aizsardzības sistēma paredz, ka tiesa, kura izskata prasību par šķīrējtiesas nolēmuma atcelšanu, var pēc savas iniciatīvas konstatēt šķīrējtiesas klauzulas prettiesiskumu, pamatojoties uz to, ka minētais šķīrējtiesas līgums ietver negodīgu noteikumu, it īpaši, ja šāda iebilde nav tikusi izvirzīta šķīrējtiesas procesā un patērētājs to pirmo reizi ir norādījis dokumentā, ar kuru ierosināta prasība.

1 — Oriģinālvaloda — itāļu.

2 — OV L 95, 29. lpp.

I — Atbilstošās tiesību normas

A — *Kopienu tiesības*

Direktīva 93/13

3. Eiropas Savienības Padome apstiprināja Direktīvu 93/13, lai "atvieglotu iekšējā tirgus izveidošanu" un šajā kontekstā garantētu "efektīvāku patērētāju aizsardzību" (septītais, astotais un desmitais apsvērums).

4. Saskaņā ar 3. panta 1. punktu:

"Līguma noteikumu, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās, uzskata par negodīgu, ja, pretēji prasībai pēc godprātības, tas rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma, un tas notiek par sliktu patērētājam."

5. 4. panta 1. punktā noteikts:

"Neskarot 7. pantu, līguma noteikuma negodīgumu novērtē, ņemot vērā preču vai pakalpojumu raksturu, attiecībā uz ko līgums noslēgts, un atsaucoties uz visiem apstākļiem līguma slēgšanas brīdī, kas ar to bijuši saistīti, kā arī visiem pārējiem līguma noteikumiem vai citu līgumu, no kā tas ir atkarīgs."

2. Šā panta 1. punktā minētie līdzekļi ietver noteikumus, saskaņā ar kuriem personas vai iestādes, kurām atbilstoši valsts tiesībām ir likumīgas intereses patērētāju aizsardzībā, var saskaņā ar attiecīgās valsts tiesību aktiem iesniegt prasību tiesā vai kompetentās pārvaldes iestādēs, lai panāktu lēmumu par to, vai līguma noteikumi, kas sastādīti vispārējai izmantošanai, ir negodīgi, un lai minētās personas vai iestādes varētu piemērot atbilstošus un efektīvus līdzekļus šo noteikumu ilgstošas izmantošanas novēršanai."

6. 6. panta 1. punktā precizēts:

"Dalībvalstis nosaka, ka negodīgi noteikumi, kas izmantoti pārdevēja vai piegādātāja ar patērētāju noslēgtā līgumā, atbilstoši savas valsts tiesību aktiem nav saistoši patērētājam un ka līgums pie tādiem pašiem noteikumiem turpina pusēm būt saistošs, ja tas var pastāvēt bez negodīgajiem noteikumiem."

8. Visbeidzot, ir jāatgādina, ka Direktīvai 93/13 ir pielikums, kurā ietverts tādu indikatīvu noteikumu saraksts, ko var uzskatīt par negodīgiem. Starp tādiem šī pielikuma 1. punkta q) apakšpunktā minēti noteikumi, kuru mērķis vai sekas ir šādas:

7. 7. pantā turklāt paredzēts:

"1. Dalībvalstis nodrošina, ka patērētāju un konkurentu interesēs pastāv adekvāti un efektīvi līdzekļi, lai novērstu negodīgu noteikumu ilgstošu izmantošanu pārdevēju vai piegādātāju ar patērētājiem noslēgtos līgumos.

"izslēgt vai kavēt patērētāja tiesības celt prasību tiesā vai izmantot jebkādus citus tiesiskās aizsardzības līdzekļus, jo īpaši, pieprasot patērētājam iesniegt sūdzības tikai šķīrējtiesā, uz ko neattiecas juridiskas normas, nevajadzīgi ierobežojot tam pieejamos pierādījumus vai liekot tam pierādīt faktus, kurus atbilstoši attiecīgajiem tiesību aktiem vajadzētu pierādīt citai līguma pusei."

B — *Valsts tiesības*

Spānijas tiesību akti par negodīgiem noteikumiem

9. Direktīva 93/13 Spānijas tiesību sistēmā tika transponēta ar 1998. gada 13. aprīļa Likumu Nr. 7 [3].

10. Šī likuma 8. panta 2. punktā paredzēts:

"[..] spēkā neesoši ir ar patērētāju noslēgtajā līgumā ietvertie vispārējie negodīgie noteikumi, kuri jebkurā gadījumā ir definēti 1984. gada 19. jūlija Vispārējā likuma 26/1984 10.a pantā un pirmajā papildu pantā." [4]

11. Likuma 26/1984 10. un 10.a pantā definēts jēdziens "negodīgs noteikums". Turklāt šī likuma pirmā panta 26. punktā papildus precizēts, ka par negodīgu tiek uzskatīta "pakļaušana izskatīšanai šķīrējtiesā, izņemot šķīrējtiesu ar patēriņu saistīto strīdu izskatīšanai, ja vien tā nav šķīrējtiesas iestāde, kas, pamatojoties uz tiesību normām, ir izveidota īpašā nozarē vai īpašā gadījumā".

Spānijas tiesību akti par šķīrējtiesu

12. Pamata prāvas faktisko apstākļu rašanās laikā šķīrējtiesas procesu regulēja 1988. gada 5. decembra likums 36 [5].

13. Attiecībā uz šo lietu ir svarīgi atgādināt šī likuma 23. pantu, kurā paredzēts:

"1. Iebildumi pret šķīrējtiesu sakarā ar šķīrējtiesnešu objektīvu kompetences trūkumu, šķīrējtiesas līguma neesamību, spēkā neesamību vai atcelšanu ir jāiesniedz vienlai-

3 — 1998. gada 13. aprīļa Likums 7/1998 par vispārējiem līgumu noteikumiem (1998. gada 14. aprīļa *BOE* Nr. 89, 12304. lpp.; turpmāk tekstā — "likums 7/1998").

4 — 1984. gada 19. jūlija Vispārējais likums 26/1984 par patērētāju un lietotāju tiesību aizsardzību (1984. gada 24. jūlija *BOE* Nr. 176, 21686. lpp.; turpmāk tekstā — "likums 26/1984").

5 — Likums par šķīrējtiesām (1988. gada 7. decembra *BOE* Nr. 293, 34605. lpp.; turpmāk tekstā — "likums 36/1988").

kus ar lietas dalībnieku attiecīgo sākotnējo pretenziju iesniegšanu.

[..]"

14. Turklāt jāmin arī 45. pants, kurā noteikts:

"Šķīrējtiesas nolēmumu var atcelt tikai šādos gadījumos:

1. Ja šķīrējtiesas līgums ir spēkā neesošs.

2. Ja likumā paredzētie veidi un pamatprincipi netika ievēroti, nozīmējot šķīrējtiesnešus un šķīrējtiesas procesa laikā.

3. Ja nolēmums tika pasludināts ārpus šķīrējtiesas noteiktā laika.

4. Ja šķīrējtiesneši ir lēmuši par jautājumiem, kas nebija pakļauti izskatīšanai šķīrējtiesā, vai arī, pat ja tie tādi bija, tie nevarēja būt šķīrējtiesas priekšmets.

5. Ja šķīrējtiesas līgums ir pretrunā sabiedriskajai kārtībai."

II — Pamata prāvas fakti un tiesvedība Tiesā

15. Pamata prāvā ir tiesvedība starp Mostasu Klaro [*Mostaza Claro*] un sabiedrību *Centro Móvil Milenium SL* (turpmāk tekstā — "*Centro Móvil*").

16. 2002. gada 2. maijā *Centro Móvil* un Mostasa Klaro noslēdza mobilā telefona līnijas abonēšanas līgumu (turpmāk tekstā — "līgums"), kas paredzēja minimālo abonēšanas laiku. Šajā līgumā bija ietverta šķīrējtiesas klauzula, kas noteica, ka visi ar līgumu saistītie strīdi tiek nodoti izšķiršanai *Asociación Europea de Arbitraje de Derecho y Equidad* (Eiropas šķīrējtiesu un samierināšanas asociācija, turpmāk tekstā — "*AEADE*") nozīmētam šķīrējtiesnesim.

17. Uzskatot, ka minimālais abonēšanas termiņš netika ievērots, *Centro Móvil* uzsāka šķīrējtiesas procesu *AEADE*, nosakot Mosta-

sai Klaro desmit dienu termiņu, lai atteiktos no šķīrējtiesas, kā arī, lai iesniegtu šķīrējtiesnesim savus apsvērumus un pierādījumus savu apgalvojumu pamatojumam. Mostasa Klaro noteiktajā termiņā iesniedza argumentus savai aizstāvībai, bet neatsaucās uz šķīrējtiesas līguma spēkā neesamību.

18. Šķīrējtiesnesis aizstāvības pamatus atzina par nepamatotiem un 2003. gada 22. septembrī pasludināja nolēmumu, ar kuru piešķīra *Centro Móvil* zaudējumu atlīdzību par nodarīto kaitējumu un piesprieda Mostasai Klaro atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

19. Mostasa Klaro cēla prasību par šo nolēmumu *Audiencia Provincial*. Prasītāja procesā šajā tiesā pirmo reizi norādīja uz šķīrējtiesas klauzulas negodīgumu un lūdza atcelt šo nolēmumu. *Centro Móvil* iebilda pret šo lūgumu, iebilstot, ka saskaņā ar Likuma 36/1988 23. pantu šīs klauzulas spēkā neesamība bija jāizvirza šķīrējtiesas procesa laikā un ka to vairs nevar izskatīt pārsūdzības procesā, kas vērsts pret attiecīgo nolēmumu.

20. *Audiencia Provincial* konstatēja, ka minētais šķīrējtiesas līgums ietver negodīgu līguma noteikumu Likuma 26/1984 (10. un 10.a pants, kā arī pirmais papildu pants) izpratnē. Tomēr, tā kā patērētāja nebija to īpaši apstrīdējusi šķīrējtiesas procesa laikā, tiesai bija šaubas, vai pēc savas iniciatīvas ir iespējams konstatēt spēkā neesamību.

21. *Audiencia Provincial* tādējādi uzdeva Tiesai šādu prejudiciālu jautājumu:

"Vai patērētāju tiesību aizsardzība, ko nodrošina Direktīva 93/13/EEK [..], paredz, ka tiesa, kura izskata prasību atcelt šķīrējtiesas nolēmumu, izvērtē šķīrējtiesas līguma spēkā neesamību un atceļ tās nolēmumu, pamatojoties uz to, ka minētais šķīrējtiesas līgums ietver negodīgu noteikumu, ja patērētājs uz minēto spēkā neesamību ir atsaucies savā prasībā par atcelšanu un nevis šķīrējtiesas procesā?"

22. *Centro Móvil*, Spānijas, Vācijas, Ungārijas un Somijas valdības, kā arī Eiropas Kopienu Komisija iesniedza savus rakstveida apsvērumus.

III — Juridiskā analīze

Iepriekšējais apsvērums: par šķīrējtiesas klauzulas negodīgumu, kas ir pamata prāvas priekšmets

23. Pirms izteikšanās par uzdoto jautājumu lietas dalībnieki, kas bija iesnieguši rakstveida apsvērumus, ilgi apsprieda sākotnējo jautājumu, proti, vai attiecīgā šķīrējtiesas klauzula pamata prāvā patiešām ir negodīgs noteikums, t.i., "līguma noteikums, par kuru nebija atsevišķas apspriešanās" un kas "pretēji prasībai pēc godprātības [..] rada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos, kas izriet no līguma" (skat. Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktu).

24. *Centro Móvil* uzskata, ka šajā lietā var izslēgt ar Direktīvu 93/13 aizliegtās klauzulas pastāvēšanu tiktāl, ciktāl Mostasa Klaro, noslēdzot telefona abonēšanas līgumu savas profesionālās darbības ietvaros, nevarēja tikt uzskatīta par "patērētāju". Turklāt minētais noteikums tika ieviests, individuāli vienojoties ar prasītāju pamata prāvā, un tādējādi neietilpst minētās direktīvas 3. pantā norādītajos noteikumos.

25. Turpretī Ungārijas valdība apgalvo, ka iesniedzējtiesas lēmumā nav skaidri norādīts, vai apstrīdētajā klauzulā ievēroti Direktīvā 93/13 paredzētie noteikumi. Katrā ziņā, pēc šīs valdības domām, konkrētā direktīva neuzliktu dalībvalstīm pienākumu atzīt par negodīgiem visus noteikumus, kas iekļauti līgumos ar patērētājiem un kas paredz alternatīvus, tiesībās atzītus strīdu risinājumus.

26. Somijas valdība un Komisija aizstāv vēl atšķirīgāku pieņēmumu. Tās uzskata, ka apstrīdētajā noteikumā, kas ir pamata prāvas priekšmets, pilnībā ievēroti minētajā 3. pantā paredzētie noteikumi. Somijas valdība it īpaši uzskata, ka tas radītu ievērojamu līgumisko nelīdzsvarotību par sliktu patērētājam, kuram lielākoties nav nepieciešamo juridisko zināšanu, lai novērtētu ietekmi, kas rodas, iekļaujot līgumā šķīrējtiesas klauzulu. Turklāt, kā piebilst Somijas valdība un Komisija, šis noteikums ir starp tiem, kas uzskaitīti Direktīvas 93/13 pielikumā, it īpaši 1. punkta q) apakšpunktā, kurš attiecas uz noteikumiem, kuri paredz "izslēgt vai kavēt patērētāja tiesības celt prasību tiesā vai izmantot jebkādus citus tiesību aizsardzības līdzekļus".

27. Savukārt es attiecībā uz jautājuma būtību sliecos pievienoties Somijas valdības un Komisijas viedoklim. Man drīzāk šķiet, ka šajā gadījumā jāuzdod cits jautājums.

28. Ir vispārzināms, ka Tiesa, īstenojot Kopienu tiesību interpretācijas kompetenci, ko tai piešķir EKL 234. pants, var "interpretēt vispārējos kritērijus, ko Kopienu likumdevējs ir izmantojis, lai definētu negodīga noteikuma jēdzienu". Turpretī tā nevar "lemt par šo vispārējo kritēriju piemērošanu attiecībā uz konkrētu noteikumu" tiktāl, ciktāl šī piemērošana saskaņā ar Direktīvas 93/13 4. pantu pieprasa pārbaudīt visus "ar izskatāmo lietu saistītos" apstākļus, kuros līgums ir noslēgts — apstākļus, par kuriem tieši informēta var būt tikai valsts tiesa [6].

29. EK līgumā nodalītās kompetences ietvaros valsts tiesai, kas vienīgā tieši pārzina šos apstākļus, tātad "ir jāizvērtē, vai tāds līguma noteikums [..] atbilst izvirzītajiem kritērijiem, lai to kvalificētu kā negodīgu Direktīvas [93/13] 3. panta 1. punkta izpratnē" [7].

30. Apvienotajās lietās *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores* [8] pasludinātais spriedums, kurā — kā to atgādināja Komisija — Tiesa turpretī veikusi šādu novērtēšanu, nevar novest pie cita secinājuma. Patiešām, vēlāk pasludinātājā spriedumā lietā *Freiburger Kommunalbauten* [9] Tiesa precizēja, ka iepriekš minētais gadījums ir ārkārtas precedents un tātad to nevar vispārināt.

31. Kā Tiesa pati to atzina, pamata prāvas apvienotajās lietās *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores* skāra tiesas vietas izvēli, kas ļāva "pārdevējam vai piegādātājam novirzīt visus ar savu profesionālo darbību saistītos strīdus izskatīšanai tiesā, kurā ir piekritīgas lietas atbilstoši to juridiskajām adresēm". Runa tātad bija par noteikumu, kas iekļauts, "paredzot priekšrocības tikai pārdevējam vai piegādātājam, bez kompensācijas patērētājam", t.i., par noteikumu, kura negodīgais raksturs bija acīmredzams. Tikai šī iemesla dēļ Tiesa varēja konstatēt negodīgo raksturu, "nepārbaudot visus apstākļus saistībā ar līguma slēgšanu" [10].

6 — 2004. gada 1. aprīļa spriedums lietā C-237/02 *Freiburger Kommunalbauten* (*Recueil*, I-3403. lpp., 22. punkts). Skat. arī 1999. gada 22. jūnija spriedumu lietā C-342/97 *Lloyd Schuhfabrik Meyer* (*Recueil*, I-3819. lpp., 11. punkts) un 2001. gada 27. septembra spriedumu lietā C-253/99 *Bacardi* (*Recueil*, I-6493. lpp., 58. punkts).

7 — Iepriekš 6. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Freiburger Kommunalbauten*, 25. punkts.

8 — 2000. gada 27. jūnija spriedums apvienotajās lietās no C-240/98 līdz C-244/98 (*Recueil*, I-4941. lpp.).

9 — Iepriekš minēts 6. zemsvītras piezīmē.

10 — Iepriekš 6. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Freiburger Kommunalbauten*, 23. punkts.

32. Tomēr lietas vispārējā kontekstā nav šī acīmredzamā rakstura, tādēļ Direktīvas 93/13 3. panta 1. punktā paredzēto noteikumu konkrētā piemērošana ir jānodod valsts tiesai.

33. Tā šajā lietā iesniedzējtiesa konstatēja apstrīdētās šķīrējtiesas klauzulas negodīgumu. *Audiencia Provincial* savā lēmumā par prejudiciālā jautājuma uzdošanu apgalvoja, ka "nav nekādu šaubu par to, ka minētais šķīrējtiesas līgums, kas iekļauts mobilā telefona līnijas līgumā, kas noslēgts starp Mostasu [Klaro] un *Centro Móvil Milenium SL*, ir spēkā neesošs, jo tas ietver negodīgu līguma noteikumu" valsts tiesību aktu, kas transponē Direktīvu 93/13, izpratnē.

34. Tādēļ es uzskatu, ka šādos apstākļos Tiesa nevar rīkoties citādi, kā vien veikt šādu novērtējumu, un vēl jo vairāk, manuprāt, tādēļ, ka iesniedzējtiesa tai vispār neuzdeva jautājumu par noteikuma raksturu, bet tikai par iespēju atzīt tā prettiesiskumu pēc savas iniciatīvas.

35. Tomēr no pastāvīgās judikatūras visiem ir zināms, ka Līguma nodalīto kompetenču ietvaros valsts tiesai ir jāizvērtē, kādi jautājumi ir nepieciešami, lai izlemtu pamata prāvu, un ka tieši par šiem jautājumiem Tiesai principā jāpieņem lēmums [11].

36. Tikai ārkārtējā gadījumā un tiktāl, ciktāl tas ir nepieciešams, lai sniegtu atbildi, "kas būtu derīga valsts tiesai", Tiesa var izmainīt jautājumus un/vai izskatīt jaunus jautājumus [12]. Šajā lietā tomēr neviens no lietas dalībniekiem nav atsaucies uz šāda veida apstākļiem un lietas materiāli arī neapstiprina to esamību.

37. Tādēļ man šķiet, ka šajā gadījumā ir jāievēro valsts tiesas vērtējums, ar kuru noteikums, kas ir pamata prāvas priekšmets, atzīts par negodīgu. Ievērojot šos apsvērumus, es aplūkošu uzdoto jautājumu.

Par prejudiciālo jautājumu

38. Kā mēs to redzējām, valsts tiesa ar savu vienīgo jautājumu vēlējās noskaidrot, vai ar

11 — 1978. gada 29. novembra spriedums lietā 83/78 *Redmond* (*Recueil*, 2347. lpp.), 1990. gada 8. novembra spriedums lietā C-231/89 *Gmurzynska-Bscher* (*Recueil*, I-4003. lpp., 20. punkts), 1991. gada 28. novembra spriedums lietā C-186/90 *Durighello* (*Recueil*, I-5773. lpp.) un 1992. gada 16. jūlija spriedums lietā C-83/91 *Meilicke* (*Recueil*, I-4871. lpp., 23. punkts).

12 — 2004. gada 1. aprīļa spriedums lietā C-1/02 *Borgmann* (*Recueil*, I-3219. lpp., 19. punkts). Skat. arī daudzu citu vidū 1986. gada 20. marta spriedumu lietā 35/85 *Tissier* (*Recueil*, 1207. lpp., 9. punkts) un 1997. gada 11. decembra spriedumu lietā C-42/96 *Immobiliare SIF* (*Recueil*, I-7089. lpp., 28. punkts).

Direktīvu 93/13 ieviestā patērētāju aizsardzības sistēma nosaka, ka valsts tiesa, kam jālemj pārsūdzības procesā par šķīrējtiesas nolēmumu, var atzīt par spēkā neesošu šķīrējtiesas klauzulu, ko uzskata par negodīgu, un līdz ar to atcelt minēto nolēmumu, pat ja patērētājs šķīrējtiesas procesā šādu iebildi nav izvirzījis un pirmo reizi to darījis dokumentā, ar kuru ierosināta viņa prasība.

39. Šajā sakarā man, tāpat kā Spānijas, Ungārijas un Somijas valdībai, kā arī Komisijai, šķiet, ka uz šo jautājumu ir iespējams atbildēt apstiprinoši, ņemot vērā Tiesas judikatūru.

40. Patiešām Tiesa jau ir atzinusi, ka valsts tiesai ir iespēja pēc savas iniciatīvas atzīt par prettiesiskiem negodīgus noteikumus, kas iekļauti līgumos un kuru pildīšanu pieprasa pārdevēji vai piegādātāji.

41. Spriedumā lietās *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores* [13], Tiesa atgādināja, ka Direktīvas 93/13 7. panta 2. punkts paredz iespēju patērētāju atzītām asociācijām vērsties tiesās, lai noteiktu, vai vispārējai izmantošanai izstrādātajiem noteikumiem piemīt negodīgs raksturs, un nepieciešamības gadījumā panākt to aizliegšanu, pat ja konkrētajos līgumos tie nebūtu tikuši izmantoti. Tiesa turpina, ka tādējādi šis noteikums ir daļa no aizsardzības sistēmas, kas "balstās uz ideju, ka patērētājs salīdzinājumā ar pārdevēju vai piegādātāju atrodas nelabvēlīgākā situācijā gan attiecībā uz iespēju risināt sarunas par darījuma noslēgšanu, gan informētības līmeni" un ka šādu situāciju "var izlīdzināt tikai ar pozitīvu iejaukšanos no to personu puses, kas pašas nav līguma slēdzējas" [14].

42. Tiesa uzskata, ka sistēmā, kas pieļauj šāda veida iejaukšanos, būtu "grūti iedomāties, ka [..] tiesnesis, kurš iztiesā prāvu par noslēgtu līgumu, kurā paredzēts negodīgs noteikums, nevar noraidīt šī noteikuma piemērošanu tikai tā vienīgā iemesla dēļ, ka patērētājs nav norādījis uz tā negodīgo raksturu" [15]. Turpretī iespēja pieļaut valsts tiesas pozitīvu iejaukšanos, t.i., pēc savas iniciatīvas konstatēt noteikuma prettiesiskumu un eventuāli izslēgt tā piemērošanu, atbilst šai sistēmai.

43. Turklāt spriedumā lietā *Cofidis* Tiesa piebilda, ka tiesnešiem jādod iespēja atzīt negodīgu noteikumu par prettiesisku, pat ja

13 — Iepriekš 8. zemsvītras piezīmē minētais spriedums.

14 — *Ibidem*, 25. un 27. punkts.

15 — *Ibidem*, 28. punkts.

patērētājs šādu iebildi nav izvirzījis valsts tiesību aktos noteiktajos termiņos [16].

44. Šajā sakarā Tiesa ir uzsvērusi, ka aizsardzība, ko Direktīvā 93/13 paredzēts garantēt patērētājiem, ir "efektīva aizsardzība" un ka tās mērķis ir panākt, ka pārdevēji vai piegādātāji izbeigtu iekļaut līgumos ar patērētājiem negodīgus noteikumus (7. pants), kā arī nepieļaut, ka negodīgi noteikumi, kas, iespējams, izmantoti šādos līgumos, ir saistoši patērētājam (6. pants) [17].

45. Tiesa uzskata, ka patērētāju un piegādātāju uzsāktajos procesos šo mērķi varētu apdraudēt "būtisks risks, kas rodas, [patērētājam] nezinot viņa tiesības", vai arī tādēļ, ka "no atsaukšanās uz tām viņu ir atturējuši izdevumi, ko radītu prasības izskatīšana tiesā". Lai novērstu šo risku, ir nepieciešams, lai minētā iespēja attiektos, vismaz attiecībā uz pārdevēju vai piegādātāju ierosinātām darbībām, arī "uz gadījumiem, kad patērētājs [..] nav atsaucies uz negodīgo raksturu", kāds piemīt šim līgumā iekļautajam noteikumam, pirms valsts tiesību normā paredzētā "noilguma termiņa beigām" [18].

46. *Centro Móvil* un Vācijas valdība uzsver, ka iepriekš minētos apsvērumus nevarētu transponēt uz izskatāmo lietu. Risks, ka varētu tikt skarta patērētāju aizsardzība, šajā gadījumā būtu izslēgts tiktāl, ciktāl Mostasa Klaro varētu atteikties no šķīrējtiesas saskaņā ar šķīrējtiesas klauzulu un atsaukties uz šī noteikuma spēkā neesamību savos sākotnējos aizstāvības pamatos šķīrējtiesā saskaņā ar likuma 36/1988 23. pantu.

47. Es tomēr gribētu atzīmēt, ka šajā lietā, tieši tāpat kā iepriekš minētajā lietā *Cofidis*, pastāvēja būtisks risks (kas patiešām apstiprinājās), ka pārdevēja vai piegādātāja uzsāktā šķīrējtiesas procesa laikā patērētājs nevarētu konkrēti īstenot šīs iespējas nezināšanas dēļ vai, baidoties saskarties ar izdevumiem, ko radītu prasības izskatīšana tiesā, pēc tam, kad būtu noraidījis šķīrējtiesas kompromisu vai panācis atzīšanu par spēkā neesošu.

48. Turklāt izvēle izmantot šīs iespējas vai atteikties no tām cerībā izbeigt strīdu ātrāk un ar mazākiem izdevumiem bija jāizdara tik īsā laikā, ka padarīja to ārkārtīgi grūtu vai pat neiespējamu. Kā to parāda faktiskie apstākļi, kas minēti lēmumā par prejudiciāla jautājuma uzdošanu, *Centro Móvil* paredzētā šķīrējtiesas klauzula paredzēja visus ar lī-

16 — 2002. gada 21. novembra spriedums lietā C-473/00 (*Recueil*, I-10875. lpp.).

17 — *Ibidem*, 32. un 33. punkts.

18 — *Ibidem*, 33.–36. punkts.

gumu saistītos strīdus nodot izšķiršanai šķīrējtiesas organizācijai (*AEADE*), kas Mostasai Klaro deva tikai desmit dienas, lai viņa izlemtu, vai atteiksies no šķīrējtiesas, bet pretējā gadījumā, lai iesniegtu apsvērumus un pierādījumus savai aizstāvībai.

49. Pretēji tam, ko apgalvo *Centro Móvil* un Vācijas valdība, patērētāja aizsardzības tiesības šajā procesā tika stipri ierobežotas.

50. Tomēr iebildums pēc būtības, kuru izvirza *Centro Móvil* un Vācijas valdība par judikatūras lietā *Océano Grupo Editorial* un *Salvat Editores*, kā arī lietā *Cofidis* attiecināšanu uz izskatāmo lietu, ir cits. Viņuprāt, ja tiesa, kas lemj pārsūdzības procesā, atzītu iespēju izvirzīt šķīrējtiesas klauzulu kā pretiesisku pat tad, ja iebildums nav izvirzīts noteiktajā laikā, tas nodarītu būtisku kaitējumu šķīrējtiesu nolēmumu iedarbīgumam un drošībai. Spānijas tiesību aktos šī prasība tiek ievērota, nosakot procesuālās robežas attiecībā uz šķīrējtiesas klauzulu izņēmumiem un samazinot nolēmumu atcelšanu līdz atsevišķiem gadījumiem (likuma 36/1988 23. un 45. pants).

51. Taču nav šaubu, ka "šķīrējtiesu nolēmumu iedarbīgums" ir prasība, kas pamato "šķīrējtiesu nolēmumu kontroles" [19] ierobežoto raksturu. Kā to pamatoti atgādināja *Centro Móvil* un Vācijas valdība, šī prasība izpaužas vairākās procesuālajās tiesībās un ir iekļauta dažādos starptautiskajos instrumentos [20], nosakot konkrētu skaitu gadījumu, kuros "[nevar] panākt nolēmuma atcelšanu vai atzīšanas atteikumu" [21].

52. Tomēr man nešķiet, ka šajā gadījumā pastāvētu risks apdraudēt šo prasību. Patiešām, atbilstoši vairumam valstu tiesību aktu un starptautisko instrumentu šajā jomā [22] Spānijas tiesību aktos starp gadījumiem, kuros ir iespējams atcelt nolēmumu, paredzēts arī gadījums, kad tas ir pretrunā sabiedriskajai kārtībai (skat. likuma 36/1988 45. panta 5. punktu) un neatkarīgi no tā, vai to apstrīd kāds no lietas dalībniekiem.

53. Turklāt savā spriedumā lietā *Eco Swiss* Tiesa pati precizēja, ka, "ciktāl valsts tiesai saskaņā ar tās iekšējām procesuālajām nor-

19 — 1999. gada 1. jūnija spriedums lietā C-126/97 *Eco Swiss* (*Recueil*, I-3055. lpp., 35. punkts).

20 — Skat. 1958. gada 10. jūnija Ņujorkas konvencijas par ārvalstu šķīrējtiesu nolēmumu atzīšanu un izpildi 5. pantu, kā arī tipveida likuma par starptautisko ekonomisko šķīrējtiesu, ko 1985. gada 21. jūnijā pieņēma Apvienoto Nāciju Komisija starptautisko komerctiesību jautājumos, 34. pantu.

21 — Iepriekš 19. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Eco Swiss* (35. punkts).

22 — Skat. minētās Ņujorkas konvencijas 5. panta 2. punkta b) apakšpunktu, kā arī iepriekš minētā tipveida likuma par starptautisko ekonomisko šķīrējtiesu 34. panta 2. punkta b) apakšpunktu.

mām ir jāapmierina prasība par šķīrējtiesas nolēmuma atcelšanu, kas pamatota ar valsts sabiedriskās kārtības normu neievērošanu, tai ir jāapmierina arī tāda prasība, kas pamatota" ar šī veida Kopienu tiesību normu neievērošanu [23].

54. Tā tas ir šajā lietā, kurā Tiesa EKL 81. pantu kvalificēja kā "sabiedriskās kārtības normu", jo tas ir "fundamentāls" un "nepieciešams Kopienai uzticēto mērķu sasniegšanai un it īpaši iekšējā tirgus darbībai" [24].

55. Ņemot vērā šo precedentu un nozīmi, kādu patērētāju aizsardzība ieņem Kopienu tiesību sistēmā, Komisija uzskata, ka Direktīvas 93/13 noteikumi arī var tikt uzskatīti par sabiedriskās kārtības normām. Tā uzskata, ka šajā lietā patiešām pastāv apstiprinātas saskaņošanas normas, lai nodrošinātu efektīvāku patērētāju aizsardzību iekšējā tirgus ietvaros. Runa ir tātad par nozīmīgām normām, kuru uzdevums varētu būt "stiprināt patērētāju tiesību aizsardzību", kas noteikts EKL 3. panta t) apakšpunktā kā viens no Kopienas pamata mērķiem. Valsts tiesām tādējādi būtu jāgarantē šo normu ievērošana pārsūdzības procesos, kas vērsti pret nolēmumiem, pat ja — kā tas ir šajā lietā — uz to pārkāpumu nebūtu norādīts šķīrējtiesas procesu laikā.

56. Es negribētu principā izslēgt tādas pieejas tiesiskumu. Tomēr es baidos, ka tādējādi tā izpelnās kritiku, saskaņā ar kuru šādi pastāvētu risks piešķirt vienam jēdzienam, proti, sabiedriskās kārtības normām, ārkārtīgi plašu piemērošanas jomu, kuras tradicionāli tiesību sistēmā tiek attiecinātas tikai uz pirmā un absolūtā svarīguma normām.

57. Neatkarīgi no tā man nešķiet, ka Komisijas piedāvātā argumentācija būtu vienīgā, kas pieļautu iespēju pārsūdzības procesa laikā pēc savas iniciatīvas atzīt nolēmuma spēkā neesamību. Es uzskatu, ka saskaņā ar Kopienu judikatūras vispārējām pamatnostādnēm un iepriekš minētajiem precedentiem izskatāmajā lietā šāda iespēja būtu jāpieļauj, jo runa ir par tiesiskās sistēmas pamatprincipa ievērošanas nodrošināšanu un it īpaši par tiesību uz aizstāvēšanos ievērošanu.

58. Kā tas bija redzams iepriekš (skat. 48. un turpmākos šo secinājumu punktus), tieši un

23 — Iepriekš 19. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Eco Swiss* (37. punkts).

24 — *Ibidem*, 36. punkts.

galvenokārt šīs tiesības būtiski apdraud norma, kas ir pamata prāvas priekšmets.

59. Tomēr no Tiesas pastāvīgās judikatūras izriet, ka tiesībām uz aizstāvēšanos jābūt aizsargātām "visos procesos, kas uzsākti pret personu un kuru rezultātā var tikt pieņemts tai nelabvēlīgs tiesību akts [25], un tātad arī šķīrējtiesu procesos. To ievērošana ir "Kopienu tiesību pamatprincips", kas "ir viena no Eiropas Savienības pamattiesībām, kas izriet no dalībvalstu kopīgajām konstitucionālajām tradīcijām" [26].

60. Šī iemesla dēļ es varu teikt, ka šajā lietā esošais princips iekļaujas Kopienu sabiedriskās kārtības jēdzienā, kādu to ir pieņēmusi Tiesa.

61. Apstiprinājums tam izriet no sprieduma lietā *Krombach*, kurā Tiesai bija jāinterpretē 27. panta 1. punkts Konvencijā par jurisdikciju un nolēmumu izpildi civillietās un komerclietās par juridisko kompetenci [27]. Šī norma ļautu vienas līgumslēdzējas valsts (adresāta valsts) tiesai neatzīt citas līgumslēdzējas valsts (izcelsmes valsts) pieņemtu lēmumu, ja tas ir "pretrunā sabiedriskajai kārtībai". Vadoties precīzi no konstatācijas par augstākās pakāpes nozīmīgumu, kas Kopienu tiesiskajā kārtībā piemīt tiesībām uz aizstāvēšanos, Tiesa pieļāva atsauci uz šajā konvencijā paredzēto "sabiedriskās kārtības" klauzulu, ciktāl šajā gadījumā izcelsmes valstī paredzētās garantijas "nav bijušas pietiekamas, lai pasargātu atbildētāju no acīmredzamas viņa tiesību uz aizstāvēšanos pārkāpšanas" [28].

62. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, es uzskatu, ka Direktīvā 93/13 paredzētā patērētāju aizsardzības sistēma nozīmē, ka tādā gadījumā, kāds ir šajā lietā, valsts tiesa, kurai jālemj pārsūdzības procesā, kas vērsts pret šķīrējtiesas nolēmumu, var atzīt šķīrējtiesas klauzulu par negodīgu un pasludināt šo nolēmumu par spēkā neesošu, jo tā ir pretrunā sabiedriskajai kārtībai, pat ja patērētājs šo nepilnību nav apstrīdējis šķīrējtiesas procesa laikā un pirmo reizi to dara savā prasībā par minēto atcelšanu.

25 — 1994. gada 29. jūnija spriedums lietā C-135/92 *Fiskano/Komisija* (*Recueil*, I-2885. lpp., 39. punkts) un 1996. gada 24. oktobra spriedums lietā C-32/95 P Komisija/*Lisrestal* u.c. (*Recueil*, I-5373. lpp., 21. punkts).

26 — 2000. gada 28. marta spriedums lietā C-7/98 *Krombach* (*Recueil*, I-1935. lpp., 38. punkts).

27 — 1968. gada 27. septembra Briseles konvencija (OV 1972, L 299, 32. lpp.) ar grozījumiem, kas tajā izdarīti ar 1978. gada 9. oktobra konvenciju par Dānijas karalistes, Īrijas un Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes pievienošanos (OV L 304, 1. lpp., un — grozītais teksts — 77. lpp.) un 1982. gada 25. oktobra konvenciju par Grieķijas pievienošanos (OV L 388, 1. lpp.).

28 — Iepriekš 2. zemsvītras piezīmē minētais spriedums lietā *Krombach* (44. pants).

IV — Secinājumi

63. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, es piedāvāju Tiesai atbildēt *Audiencia Provincial de Madrid* šādi:

Patērētāju aizsardzības sistēma, kas paredzēta Padomes 1993. gada 5. aprīļa Direktīvā 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos, nozīmē, ka tādā gadījumā kā šajā lietā valsts tiesa, kura izskata prasību atcelt šķīrējtiesas nolēmumu, var atzīt šķīrējtiesas klauzulu par negodīgu un pasludināt šo nolēmumu par spēkā neesošu, tādēļ ka tā ir pretrunā sabiedriskajai kārtībai, pat ja patērētājs šo nepilnību nav apstrīdējis šķīrējtiesas procesa laikā un pirmo reizi to dara dokumentā, ar ko ierosināta prasība.